

південно-східний та прикарпатський внутріпородні зональні типи, київський, прилуцький, черкаський, вінницький, харківський та буковинський заводські типи; 12 заводських ліній та 114 високопродуктивних родин.

Подальшу роботу з породою спрямовано на консолідацію стад. Для цього використовували кращий генофонд того часу голштинської та бугаїв-поліпшувачів нової (УЧРМ) породи різних генотипів. Усього в породі використовували понад 400 бугаїв голштинської, 2750 бугаїв різних генотипів УЧРМ породи.

У результаті ефективного використання бугаїв-лідерів голштинської породи виведено і затверджено у 2007 р. 6 нових високопродуктивних ліній. Середня продуктивність дочок цих ліній – Дайнеміка, Дейрімена, Інгансе, Кевеліе, Нагіта і Рігела ($n = 2416$) за 305 днів першої лактації становила 5135 кг (4959–5360) молока, що перевищує аналогічний показник заводських ліній, представлених до затвердження породи (Імпрувера 333471, С'юприма 333470 та Хенева 1629391, $n = 559$, $M = 3726$ кг) на 1409 кг. Це свідчить, що молочна продуктивність корів нових поколінь (генотипів) за 15 років (1992–2007) за 305 днів першої лактації підвищилась на 1409 кг. Генетичний потенціал сягнув 93,9 кг молока у рік, що відповідає рівню щорічного генетичного потенціалу підвищення молочної продуктивності голштинської породи у США (90,6 кг). Таке саме підвищення рівня молочної продуктивності корів усього стада завдяки генетичному потенціалу досягли кращі базові господарства (племзаводи «Маяк» Черкаської області – 107,8; «Білорічицький» Чернігівської – 75,8; «Шамраївський» Київської – 52,5 кг).

У 2009 р. у племінних господарствах було зареєстровано 7895 корів (19,5) бажаного типу будови тіла, продуктивність яких за кращу лактацію становила 6 – 13 тис. кг молока, із них 810 корів з надоем 8 тис. кг і більше було виділено у бугайвідтворювальну групу.

За останні роки поголів'я корів значно зменшилось. Проте племінна база (число племінних господарств (116) та поголів'я у них (110,8 тис. гол., у тому числі 47,4 тис. гол. у племзаводах)) не зменшилась.

Таким чином, порода конкурентоспроможна. Генетичний потенціал молочної продуктивності становить 8 – 11 тис. кг молока і більше за лактацію при вмісті жиру 3,8 – 4,0 % та білка – 3,2 – 3,3 %. Тривалість господарського використання становить у середньому 4,5 лактації, тривалість сервіс-періоду 60 – 80 днів, вихід телят 90–94 гол.

Перспективи удосконалення породи викладено у загальнопородній програмі селекції УЧРМ породи на 2003 – 2012 рр., спрямовані на оцінку та селекцію тварин за комплексом селекційних ознак, подальшу консолідацію стад.

Одночасно із продовженням консолідації породи за типом, необхідно збільшити число господарськи біологічних ознак, за якими вести селекцію з метою збереження вмісту жиру і білка в молоці, тривалості господарського використання, стійкості проти захворювань (мастит), високої запліднювальної здатності, міцності кінцівок, характерних тваринам симентальської породи.

З цією метою програмою передбачено залучати кращий генофонд голштинської породи європейської селекції (бугаї-лідери, оцінені за комплексом ознак) для підвищення генетичного потенціалу комплексу господарськи біологічних ознак тварин активної частини популяції (20 %), вести оцінку та ефективне використання бугаїв-поліпшувачів УЧРМ породи (чистопородне розведення).

Найважливішою проблемою у вирішенні цих питань є відсутність на племпідприємствах країни плідників УЧРМ породи з високою племінною цінністю і повне руйнування їхньої селекції. Вирішення її можливе лише за умови, якщо виконання загальнопородних програм селекції буде контролюватись і підтримуватись державою.

УДК 636.2.034.082.2(477)

М. Я. ЕФИМЕНКО

Институт разведения и генетики животных НААН Украины

УКРАИНСКАЯ ЧЕРНО-ПЕСТРАЯ МОЛОЧНАЯ ПОРОДА: ГЕНЕЗИС, СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ СЕЛЕКЦИИ

Чёрно-пестрая порода скота по своей популярности занимает первое место в стране. Это объясняется её высокой продуктивностью и адаптацией во всех природно-климатических зонах Украины. Разведение чёрно-пестрого скота ведёт своє начало с середины XIX ст. Так, по данным Х. И. Классена (1962), впервые небольшое количество животных чёрно-пестрой породы завезли из восточных провинций Германии (Остфриландии, Ольденбург и Восточной Пруссии) на территорию нынешней Львовской области в 50–60-е годы XIX ст. Более значительное влияние на формирование массива этого скота Розведения і генетика тварин. 2010. № 44

© М. Я. Ефименко, 2010

оказал завоз его из Голландии в начале XX в. (Пипко Н. Ф., 1957). В это же время завозили скот из этих стран в Хмельницкую область. В дальнейшем чёрно-пестрый скот распространялся в Киевской, Житомирской, Винницкой, Полтавской и Харьковской областях, численность которого увеличилась за счёт поглощения путём скрещивания с коровами симментальской и белоголовой украинской пород.

В результате этих мер в Украине был создан большой массив черно-пестрого скота, неоднородных по происхождению и типу телосложения.

Характеризуя в целом созданный массив чёрно-пестрого скота, следует отметить его наибольшее сходство с голландским скотом, а так же участвовавшими в его выведении украинским белоголовым и симментальским.

Этому скоту был присущ молочно-мясной тип телосложения, с коротким туловищем, глубокой и широкой грудью, прямой холкой и ровной спиной, широким ровным задом. Из недостатков следует отметить недостаточную крепость конституции, неравномерно развитое вымя, некоторую слабость связок и рыхлость копытного рога.

Подводя итоги селекционной работы за 20 лет (1960–1980) констатируем увеличение удоя чёрно-пестрого скота на 800–1000 кг, содержание жира 0,2–0,25 %.

Массовое строительство высокомеханизированных ферм и молочных комплексов в 70-х годах вызвало необходимость ускоренного создания высокопродуктивного чёрно-пестрого скота с удоём коров 6–8 тыс. кг молока за лактацию, пригодных к использованию в условиях современного машинного производства. Достичь таких показателей методами внутрипородной селекции в течение одного-двух поколений животных практически невозможно. Более радикальным методом является межпородное скрещивание, позволяющее использовать комбинативную изменчивость и путём целенаправленного отбора животных с благоприятным сочетанием селекционных признаков, сформировать, в сравнительно короткий срок, желательный тип молочного скота, синтезирующего высокий удой (6–8 тыс. кг за лактацию), технологичность голштинского, жирномолочность и удовлетворительные мясные качества голландизированного чёрно-пестрого скота.

Программа создания украинского чёрно-пестрого скота была одобрена Госкомитетом по науке и технике при Совете Министров СССР в 1979 г. и полностью реализована к 1995 г., а в 1996 г. приказом Министерства сельского хозяйства и продовольствия Украины

от 26. 04. 96 г. № 127 чёрно-пёстрая молочная порода крупного рогатого скота утверждена, как новое селекционное достижение в животноводстве.

Согласно Государственному племенному реестру на 1. 01. 2010 г. зарегистрировано 263 племенных хозяйства чёрно-пестрой молочной породы, в т.ч. 108 племзаводов и 155 племрепродукторов с общим поголовьем коров 79973 гол. и средней продуктивностью 5129 кг молока, с содержанием жира 3,72 %. Удой коров в 36 хозяйствах составил от 6148 до 7874 кг при 3,75 % жира в молоке.

При такой продуктивности коровы сохраняют нормальную плодовитость (1 телёнок в год) в течении 5–6 лет.

Можно сделать вывод, что по хозяйственно-полезным признакам порода отвечает требованиям современных условий производства молока соответствующего качества. Но с точки зрения бизнеса на первый план выступает один признак – молоко. Это затмило все остальные составляющие производства этого жизненно необходимого продукта и его экономическую эффективность.

Совершенно справедливо указывает Ф. Ф. Эйснер (1981), что повышение эффективности селекции возможно в перспективе за счёт раскрытия закономерностей физиолого-биохимической детерминации основных качеств с тем, чтобы учитывать при оценке, отборе и подборе не только суммарные хозяйственно-полезные признаки, но и биологические качества, определяющие их в данных условиях среды. Исходя из этого, накопление сведений о физиолого-биохимических особенностях животных разных пород, разного уровня продуктивности и динамики под влиянием внешних условий, а также с изменением возраста является одной из важных задач научных исследований в этом направлении.

Не является исключением и украинская чёрно-пёстрая молочная порода. На данном этапе представляется необходимым применение современных методов селекции для повышения конкурентоспособности породы: отбор коров и быков не уступающих (а лучше превосходящих по комплексу признаков) аналогам голштинской породы, получение от них эмбрионов и методом трансплантации воспроизводство максимального количества ремонтных бычков.

Организация их испытания по потомству, как традиционными методами, так и методами геномной селекции, выявление лучших производителей (лидеров) и закладка новых линий для поддержания и развития генеалогической структуры породы. Без этого поро-

да превратится в придаток узкоспециализированной голштинской породы и утратит свои оригинальные качества.

Автоматически это произойдет и в товарной части украинской чёрно-пёстрой молочной породы.

УДК 636.2.034.06.082

Ю. П. ПОЛУПАН, Н. Л. РЕЗНИКОВА, М. С. ГАВРИЛЕНКО,
Т. П. КОВАЛЬ, Н. Л. ПОЛУПАН, А. О. ПОЖИЛОВ
Институт розведення і генетики тварин НААН України

СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОРІДНОГО УДОСКОНАЛЕННЯ ЧЕРВОНОЇ МОЛОЧНОЇ ХУДОБИ

Серед молочних і молочно-м'ясних порід, що розводяться в Україні, значна частка за поголів'ям і ареалом припадає на червону молочну худобу. З огляду на зазначене, вбачається за доцільне узагальнити підсумки та визначити перспективи подальшого її порідного удосконалення і генетичного поліпшення. Наразі червона молочна худоба в Україні репрезентована тваринами української червоної молочної, англєрської, червоної степової та червоної польської порід.

У минулому столітті найбільшого поширення у степовій зоні (південний та східний регіони) набула червона степова порода, яка є однією з давніх вітчизняних порід великої рогатої худоби. Вона створена ще у першій половині ХІХ ст. методом народної селекції в екстремальних умовах континентального посушливого спекотного клімату степової зони України. Її еволюція нараховує понад два століття. Батьківщиною червоної степової породи вважається район річки Молочної (Запорізька область). Назву «червона степова» вона дістала 1939 р. За даними порідного обліку на 1.01.1974, у колишньому СРСР налічувалось 12148000 гол. худоби червоної степової породи, у тому числі 5412000 гол. (39,6 % до загального поголів'я великої рогатої худоби) – в Україні.

До 1963 р. червону степову породу покращували переважно методом чистопорідного розведення. Пізніше почали широко використовувати англєрську і червону датську породи для схрещування з самками червоної степової з метою одержання тварин молочного типу, які

б мали міцну конституцію червоної степової худоби, високу жирно-молочність і придатність до машинного доїння поліпшувальних порід. Масового характеру таке схрещування у південному регіоні України набуло наприкінці 70-х років двадцятого століття. Використання англєрських і червоних датських бугаїв здійснювалось як у племінних, так і у товарних господарствах за схемою відтворного схрещування.

Масова «англєризація» червоної степової худоби не дала очікуваних результатів підвищення молочної продуктивності у помісних тварин. У дослідях було одержано незначне збільшення молочної продуктивності таких тварин, яке в першу чергу залежало не від генетичного потенціалу англєрської породи, а від якості бугаїв-плідників. У зв'язку з цим наприкінці 70-х років почали пошук більш високих темпів поліпшення продуктивних і технологічних якостей червоної степової худоби. У схрещуванні почали використовувати голштинську породу.

Інтенсивну селекційну роботу зі створення голштинізованого типу розпочато у другій половині 80-х років минулого століття зі створенням відповідної лабораторії в Інституті розведення і генетики тварин. Наприкінці 1998 р. завершено виведення і апробовано жирномолочний (ЖЧМ) і голштинізований (ГЧМ) внутріпорідні типи української червоної молочної породи.

З апробацією зазначених внутріпорідних типів була задекларована найближча перспектива їхньої консолідації у єдину, генеалогічно та фенотипно структуровану українську червону молочну породу, яка й надалі мала займати провідне за чисельністю поголів'я місце у структурі молочного скотарства південного та східного регіонів України. Недостатня конкурентоспроможність і усвідомлення потреби збереження цінних генів адаптації зумовлюють постановку питання про необхідність збереження генофонду червоної степової породи.

Виведення української червоної молочної породи завершено 2003, наприкінці 2004 апробовано, а 24 серпня 2005 р. затверджено як нове селекційне досягнення. Українська червона молочна порода худоби є перспективною і конкурентоспроможною, позаяк істотно підвищує ефективність використання корів порівняно з вихідною поліпшуваною червоною степовою породою. Подальше селекційне удосконалення української червоної молочної породи здійснюється за розробленою під керівництвом відповідної лабораторії Інституту розведення і генетики тварин УААН (за загальною редакцією Ю.П. Полупана і В.П. Бурката, К., 2004) програмою.

© Ю. П. Полупан, Н. Л. Резникова,
М. С. Гавриленко, Т. П. Коваль,
Н. Л. Полупан, А. О. Пожилов, 2010

Розведення і генетика тварин. 2010. № 44